

ТИПИ КОХАННЯ В ПОЕЗІЇ ІГОРЯ МУРАТОВА 60-70 рр.

Л.Первомайський у критичних статтях про Муратова відмовлявся розглядати перший період його творчості як цілком безплідний. І.Михайлин зазначає, що розквіт таланту митця прийшовся на зрілий вік. Виокремлюючи теми і мотиви, до яких звертався Ігор Муратов у зрілому періоді творчості найчастіше, можна виділити такі: тему мистецтва, портрети радянської поезії, тему природи як предмет зображення, інтимні мотиви та філософську лірику.

Соціалістичний реалізм не передбачав наявності в радянській літературі любовної теми. Сам Ігор Муратов зазначав: «Я поет не інтимний», хоч тут же «по секрету», з тією ж щирістю, признавався, що «тільки б те і робив, що читав би й читав про любов» [2; 99].

Незважаючи на те, що інтимні вірші в поета все ж таки були і він їх сміливо включав до своїх книжок, на сьогодні любовна тема митця залишається поза увагою дослідників. Більшість робіт критичного характеру мають оглядовий характер інтимної лірики. Серед таких: «Ігор Муратов як поет» (І.Михайлина), «Все, чим живе душа» (С.Крижанівського), «Розчахнуте серце» (Л.Первомайського), «Знайомий і незнайомий Муратов» (В.Брюггена) тощо.

Мета нашого дослідження – розглянути аспекти осмислення любовної теми в поезії Ігоря Муратова 60-70-х років.

Ми виділяємо п'ять типів кохання в поезії Муратова останнього десятиліття його життя.

Перший тип.

Любовні вірші втілювалися в епічному (щонайменше, ліро-епічному) задумі. Прикладом такого розв'язання теми є вірш «Чорноморська чортиха»: *«Ні, ще ведьми не перевелися, / Будь благословен їх клятий рід, / Не на мітлах, не хвостаті й лисі, / А такі, як Галька Білодід. / Ось вона чаклує перед нами, / Звабніша од всіх Венер стократ, / Стегнами, очима і бровами – / Плоть жіноча з голови до п'ят. / А вона немовби і не знає / Про снагу диявольську свою, / Кидає в цебро, перебирає / Трепетну лискучу скумбрію; / А вона, немовби ні на кого / Навіть оком, – збігла на баркас... / Та від неї брижами – тривога, / Буйна хіть, що баламутить нас...»* [8; 128].

Ігор Михайлин зазначає: «В поезії жінка, краса й кохання – одна тема. Вірш «Чорноморська чортиха» присвячений змалюванню жіночої краси, яка на рівні біологічного інстинкту запалює мужчин, викликає в них емоційне піднесення, прагнення завоювати її прихильність» [6; 80].

«Чорноморську чортицю» спостеріг на березі моря автор (чи його ліричний герой). Він виступає у вірші від цілого колективу (спільноти) мужчин, від «нас». Ця дівчина «баламутить нас»; непокоїть її краса, яку вона,

можливо, і не усвідомлює [6; 86]. У порівнянні з Венерою, за автором, виграє ця Галька Білодід. Назвавши її на ім'я найбільш імовірно, вигадане, І. Муратов «приземлив» свою відьмочку, задокументував її присутність на березі [6; 87].

Вірш має продуману композицію, яка логічно розвиває тему. Після вступної кваліфікації й постановки Гальки в контекст з відьмами й Венерами, наведено її портрет: «стегнами, очима і бровами – / Плоть жіноча з голови до п'ят» [4; 68]. Далі відтворено реакцію на неї гурту мужчин, до якого належить автор і від імені якого говорить. І на завершення вже в полі свідомості цього ліричного героя розгорнуте порівняння жінки з динамітом, який таки коли-небудь вибухне й одірве комусь голову [4; 69]. Автор майстерно обіграв відомий фразеологізм – втратити (загубити) голову від кохання. Звичайно ж, це загрожує тому, на кого зверне увагу чортиця, бо весь гурт мужчин не може відвести очей від її краси.

Другий тип.

Тему кохання І. Муратов мислив у контексті суспільного життя. Вона була для нього значно масштабніша, ніж просто сказати «люблю». Кохання тягло за собою ланцюжок зобов'язань, у тому числі й соціальних. Надзвичайно цікавий поворот теми кохання Муратов подав у вірші «Той час, коли солдатами стаємо», у якому кохання розглядається як універсальне джерело патріотизму, формування потреби і здатності захищати вітчизну: *«Солдатами стаємо не в час атаки, / Коли вже перші страхи за плечима... / Коли «люблю» одвічне вперш почувем / І просто неба п'яно з ним ночуєм, / Не годні всю глибинь його збагнути. / Для нього ладні світ, перевернути... / Коли коханих до зірок ведемо. / Пізнавши щастя мед і гіркоту, / І в мить оту, врочисту і святу, / Навік їх оборонцями стаємо [10; 340].*

У властивому для себе ключі мислити парадоксами І. Муратов цілком несподівано ствердив: солдатом мужчина стає не у війську, не внаслідок муштри, не під вогнем ворога, а в коханні, коли вперше чує «люблю». Тоді він пізнає справжні цінності життя, готовий стати на їх оборону і віддати за них своє життя.

За Муратовим, кохання несе людині не лише радість, але й випробовує людину на міцність; людина кохає, «пізнавши щастя мед і гіркоту...» [3; 70]. Створивши у вірші образ колективного «ми», автор приєднав себе до нього.

Третій тип.

У вірші «Доля однолюба» автор показує кохання, яке триває до одної жінки протягом життя: *«Нехай собі розлюблюють, міняють, / А він, мов заворожений, одну, / Одну обрав, одну кохає, навіть / Ще дужче полюбив за сивину. / Гірка й щаслива доля однолюба: Усе з тієї ж квітків він бере / Отруту й мед. Вона – любов і згуба, / І смерть його, бо зраджений – помре / І хоч хвалюсь, що все для мене – настрій, / А що він там навіє – все одно, / Не Дон-Жуану – однолюбу заздрю / Й мовчу про це, бо й сам такий давно [7; 24].*

Змалювавши в першій частині вірша тип такого кохання, І. Муратов у фінальній частині вводить свій авторський образ. Уводить за допомогою

двох дієслів теперішнього часу в першій особі однини: «хвалюсь» і «мовчу». Перше дієслово засвідчує публічні риси його характеру, про людське око він хвалиться, що не має сталих уподобань; живе тим, що йому навіє настрої. Але ось те, про що він мовчить. Це значить, що ця істина існує для нього особисто і він не вважає за потрібне надавати їй публічності. *«Не Дон-Жуану – однолюбу заздрю / Й мовчу про це, бо й сам такий давно»* [7; 24]. У цьому зізнанні самому собі, зробленому мовчки – сутність вірша.

Четвертий тип.

У вірші І. Муратова «Лицарський монолог» демонструється виключна повага до жінки, підкреслене не тільки кохання, але й повага і вдячність до неї.

Градація вираження у вірші ліричного героя досягла свого апогею. Він не просто тут присутній у вигляді Я, але й у заголовку декларує, що буде виголошувати «лицарський монолог». Монолог, як відомо, – частина драматичного твору, у якій один із героїв на відносно тривалий час забирає слово собі. У монологі можуть міститися повідомлення, розповідь про події за лаштунками, роздуми, виклад почуттів. Слід завжди пам'ятати, що монолог – складова частина діалогу. Монолог завжди хтось слухає: інші герої або глядачі.

Кваліфікувавши свій твір як «монолог» автор нам просигналізував, що в цього тексту можливий внутрішній слухач, тобто особа, до якої він безпосередньо звернений і про яку безпосередньо йдеться в тексті. Таким чином, створюється складна художня структура: ліричний герой виголошує монолог, який передбачає, ніби на сцені в театрі, у просторі твору, слухача, а читач твору виступає в ролі глядачів, які прийшли на виставу: *«А які ж є освічення і звертання нові / На озброєння тим, / що за милу погинути ладні? / Ти – моя... Може, треба тебе величати на «ви», / Простоту перевести в ключі давньовічнобаладні? / О, не бійся: не зблідне інтимність – хвилюючий знак / Нерозлучності нашої. ...Боже, Ви тут? Ви чекали? / У косі Вашій мак... Як Вам личить цей сонячний мак... / А собі я сказав: «Ти – моя», – І у тиші ловив твої кроки...* [8; 89].

Внутрішнім слухачем «Лицарського монологу» є кохана поета. Лише перші два рядки адресовані не їй, а мають характер загальних роздумів, власне становлять риторичне питання, адресоване не конкретно їй, а всім взагалі присутнім.

У цій репліці автор запитує, які ж вигадали нові освічення й звертання «для тих, що за милу погинути ладні?» Зрозуміло, що йому ніхто не відповів, і тому йому доводиться самому створювати оте нове освічення-звертання.

«Лицарський монолог» побудований на використанні композиційного прийому кільця, коли в кінці твору повторюються певні елементи тексту, які вже звучали на початку. У кінці знову звучить: «Ти – моя...», бо «Ви – моя» просто в природі не існує. Поет розповідає, що вперше сказав собі ці слова, ще тоді, коли був з майбутньою коханою на «Ви», але вже «у тиші ловив її кроки». Сказавши: «ловив твої кроки», він тут же виправився: «Ваші кроки

ловив...» вірш так і побудований на чергуванні звернень на «ти» і «ви», запитань і стверджень. Причому ствердження – це не відповіді на запитання. А запитання не впливають з тверджень і не потребують відповідей, залишаючись риторичними запитаннями. Стосунки поета і коханої й справді можуть бути витлумачені в контексті середньовічних традицій взаємин Лицаря і його Прекрасної Дами.

П'ятий тип.

Часом в інтимній ліриці поета звучать гумористичні нотки, інколи автор злегка іронізує над емоціями свого героя, пояснюючи це тим, що любов – емоція радості й щастя, і щасливий сміх робить її ще більш привабливою. Прикладом може слугувати вірш «Майже серенада». Юнак стоїть під вікном у коханої дівчини: «*З репродуктора гримить / Романтична серенада: / «Пісню й кров мою віддам!» – Летиться музика натхненна, / Це ж тобі Козловський сам / Солов'єм співа за мене!*» [10; 350].

Кохана сидить у кімнаті студентського гуртожитку й готується до екзамену. Закоханий вирішує: «*Не порушу я твій план / Ніжним настроєм поета. / Над конспектами сидиш... / Ну й екзамен, ну й розлучник! / Я прийду ще раз, пізніш: / Попрошу якийсь підручник*» [10; 351].

У поетовій філософії кохання виділяємо такі основні аспекти: функції кохання в житті, кохання як досягнення втраченої цілісності, боротьба інстинкту життя й інстинкту смерті, кохання як наближення до вічності, тобто у філософській концепції поета кохання виконує декілька функцій, які насамперед зумовлені пріоритетним значенням кохання у житті ліричного героя. Воно – смисл життя, незнане світло, вічна таємниця, яку ліричний герой прагне розгадати: «*З усіх страховищ — найстрашніше / Те, що я так тебе люблю. / Ти –звабна буря й звабна тиша, / Я при тобі — кум королю. / Я при тобі все можу, смію / І розумію мимохить, / Що одного лише не вмю: / Тебе, чаклунко, розлюбить*» [10; 351].

Отже, поезіям інтимної лірики Ігоря Муратова притаманне відтворення цілої гами почуттів: оспівування любовних мрій, вірність у коханні, величність любовного почуття, відданість коханій. Адже саме кохання в поезії Ігоря Муратова – це «почуття глибоке і світле, яке сповнює душу людини духовними скарбами, освітлює її життя радістю чи смутком» [1; 45]. Найбільш вдалим серед поезій є ті, котрі наповнені чистотою та шляхетністю емоцій, досконалою формою, афористичним виразами, в яких думка поета висловлена найбільш лаконічно й сконденсовано. Такими також є «Попросив мене друг», «Чого ти стоїш під вікном проти ночі», «Бажання» тощо.

Література

1. Барабаш Ю. Поет і час. Статті та літературні портрети / Ю.Барабаш. – К., 1958. – 199 с.
2. Білецька-Муратова Н. «... Не сміючи сказати «Він помер» / Н.Білецька-Муратова. // Прапор. – 1981. – №3. – С.93 – 104.

3. Брюгген В. Дар чесного серця (про поетичні новинки 1963 р.) / В.Брюгген. // Прапор. – 1964. – №5. – С.69 – 74.
4. Веретюк Т. Ігор Муратов: вічні образи у поетичній спадщині митця (образ Прометея) / Т.Веретюк. // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Філологічні науки. – Частина II. – 2011. – №3 (214). – С. 66-71.
5. Дончик В. Час і його обличчя. Літературно-критичні нариси / В.Дончик. – К., 1967. – 247 с.
6. Михайлин І. Літературна Харківщина. Поезія: Есеїстика. Портрети. Рецензії / І.Михайлин. – Х.: Майдан, 2007. – С. 71 – 136.
7. Муратов І. Лірика / І. Муратов. – Харків, 1954. – 164 с.
8. Муратов І. Вибрані поезії: у 2 т. / І. Муратов – К., 1972. – Т.1. – 1972. – 424 с.
9. Про Ігоря Муратова: літературно-критичні статті. – К.: Рад. письменник, 1972. – С.5 – 38.
10. Муратов І. Вибрані поезії: у 2-х т. / І.Муратов. – К., 1972. – Т.2. – 1972. – 416 с.

Анотація

У статті представлено детальний аналіз інтимної лірики Ігоря Муратова. Виокремлено п'ять типів кохання в поезії Ігоря Муратова 60-70 рр., описано особливості кожного типу кохання, визначено специфіку авторської інтерпретації любовної теми у контексті твору та виділено основні аспекти поетової філософії кохання.

Ключові слова: інтимна лірика, жіноча краса, філософія кохання, ліричний герой.

Аннотация

В статье представлен детальный анализ интимной лирики Игоря Муратова. Выделено пять типов любви в поэзии Игоря Муратова 60-70 гг., описаны особенности каждого типа любви, определено специфику авторской интерпретации любовной темы в контексте произведения и выделены основные аспекты философии любви поэта.

Ключевые слова: интимная лирика, женская красота, философия любви, лирический герой.

Summary

The article presents a detailed analysis of the intimate lyrics of Igor Muratov. Five types of love in the poetry of Igor Muratov 1960-1970 are specified; the features of each type of love are described, the specifics of the author's interpretation of the love theme in the context of the work are defined and the basic aspects of love philosophy of poet are identified.

Key words: intimate lyrics, female beauty, love philosophy, lyrical hero (persona).